

П.О. Фадєєв

Серія «Енциклопедія медичних знань»

ІНСУЛЬТ

**ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН**

УДК 616
ББК 54.132
Ф15

Серію «Енциклопедія медичних знань» засновано 2010 року

Фадєєв П.О.

Ф15 Інсулт. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2011. — 160 с. — (Серія «Енциклопедія медичних знань»).

ISBN 978-966-10-1298-0

У посібнику доступно викладено всі основні питання, пов'язані з однією із найпоширеніших хвороб людства — інсультом. Читач дізнається, що таке інсулт; які ще бувають порушення мозкового кровообігу і як їх розрізнити; чому виникають ці захворювання і як вони проявляються; як надати першу допомогу при інсульті; які існують сучасні способи лікування; що потрібно робити, аби запобігти повторенню трагедії.

У книзі містяться достовірні та найсучасніші відомості, що відповідають авторитетним рекомендаціям зарубіжних і вітчизняних медичних асоціацій та перевірені багаторічним досвідом автора.

УДК 616
ББК 54.132

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва*

ISBN 978-966-10-1749-7 (серія)
ISBN 978-966-10-1298-0

© ООО «Мир и Образование», 2010
© Навчальна книга — Богдан,
майнові права, 2011

ЗМІСТ

Слово до читача	9
НЕВЕЛИКА ЗАМІТКА ПРО «НЕЗРОЗУМЛІ» СЛОВА, АБО ПРО НАУКОВО-МЕДИЧНІ ТЕРМІНИ	11
ТРОХИ ІНФОРМАЦІЇ ПРО АНАТОМІЮ ТА ФІЗІОЛОГІЮ ГОЛОВНОГО МОЗКУ	11
Особливості живлення нервових клітин.....	12
Кровообіг головному мозку	13
Оболонки головного мозку та їхні функції.....	14
Пластичність головного мозку	15
ЩО ТАКЕ ГОСТРЕ ПОРУШЕННЯ МОЗКОВОГО КРОВООБІГУ.....	16
МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ІНСУЛЬТУ.....	19
КЛАСИФІКАЦІЯ ГОСТРИХ ПОРУШЕНЬ МОЗКОВОГО КРОВООБІГУ	20
Класифікація за механізмом порушення кровообігу.....	20
Класифікація за причинами, що викликали порушення кровообігу	21
<i>Класифікація причин, що викликають ішемічний інсульт</i>	<i>21</i>
<i>Частота виникнення різних видів ішемічного інсульту.....</i>	<i>22</i>
<i>Класифікація причин, що викликають геморагічний інсульт</i>	<i>22</i>
Класифікація за тривалістю неврологічної симптоматики.....	23
Ще трохи про терміни	24
ІНСУЛЬТ У ЦИФРАХ.....	24

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ІНСУЛЬТІВ.....27

Фактори ризику ішемічного інсульту та транзиторної ішемічної атаки.....	27
<i>Вік</i>	27
<i>Стать</i>	27
<i>Інсульт у родичів першої лінії</i>	27
<i>Артеріальна гіпертензія</i>	28
<i>Цукровий діабет</i>	28
<i>Транзиторна ішемічна атака та (або) раніше перенесений інсульт</i>	28
<i>Ожиріння</i>	29
<i>Ішемічна хвороба серця</i>	30
<i>Порушення ліпідного обміну</i>	30
<i>Стеноз сонних артерій</i>	30
<i>Порушення серцевого ритму — миготлива аритмія</i>	30
<i>Серцева недостатність</i>	33
<i>Куріння</i>	35
<i>Зловживання алкоголем</i>	36
<i>Вживання таблетованих протизаплідних засобів і постменопаузальна гормональна терапія</i>	36
<i>Поведінкові особливості</i>	36
<i>Тривалий негативний психоемоційний та психосоціальний стрес</i>	38
<i>Фізична активність</i>	39
<i>Нестача тестостерону в крові</i>	39
Фактори ризику геморагічного інсульту.....	40
Ситуації, які можуть спровокувати настання інсульту	41

ОЦІНКА СТАНУ ПАЦІЄНТА З ІНСУЛЬТОМ..... 41

Оцінка ступеня порушення свідомості.....	41
Оцінка стану функції зовнішнього дихання	44
Оцінка стану серцево-судинної системи	45
Оцінка неврологічного статусу	45
<i>Загально мозкова симптоматика</i>	45
<i>Вогнищеві симптоми</i>	46
<i>Порушення вищої нервової діяльності</i>	47

Попереднє визначення локалізації та обсягу ураження головного мозку.....	48
<i>Визначення локалізації ураження</i>	48
<i>Визначення обсягу ураження</i>	49
ЯК САМОСТІЙНО ДІАГНОСТУВАТИ ІНСУЛЬТ	50
КЛІНІЧНА КАРТИНА РІЗНИХ ВИДІВ ІНСУЛЬТУ	52
Найпоширеніший інсульт — ішемічний	52
<i>Ішемічні інсульти, що найчастіше зустрічаються,</i>	<i>53</i>
<i>Ішемічні інсульти, що рідко зустрічаються</i>	<i>56</i>
Менш поширений інсульт — геморагічний	57
Найпідступніше порушення мозкового кровообігу — транзиторна ішемічна атака	60
<i>Визначення</i>	60
<i>Причини</i>	62
<i>Особливості клінічної картини</i>	62
ДІАГНОСТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИ ІНСУЛЬТІ	63
Комп'ютерна томографія	64
Магніто-резонансна томографія	66
Ультразвукова доплерографія	68
ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО ЛІКАРСЬКІ ПРЕПАРАТИ	69
Про назви лікарських препаратів	69
Звідки беруться ліки	70
Поняття доказової медицини	74
ДОЛІКАРНЯНИЙ ЕТАП І ПЕРША ДОПОМОГА	77
Яких засобів ужити, якщо є підозра на інсульт	77
Алгоритм серцево-легеневої реанімації.....	78
<i>Техніка штучного дихання</i>	<i>79</i>
<i>Техніка закритого масажу серця</i>	<i>80</i>
<i>Контроль ефективності серцево-легеневої реанімації</i>	<i>81</i>
<i>Що робити після відновлення дихання та серцебиття</i>	<i>81</i>
Чому потрібно швидко доставити пацієнта з інсультом до лікувальної установи.....	82

ЛІКАРНЯНИЙ ЕТАП.....	83
Лікування ішемічного інсульту	83
<i>Базисна терапія</i>	<i>83</i>
<i>Специфічна терапія.....</i>	<i>84</i>
Лікування геморагічного інсульту	87
Профілактика та лікування ускладнень	87
<i>Набряк мозку.....</i>	<i>87</i>
<i>Запальні процеси в легенях</i>	<i>88</i>
<i>Запалення сечовивідних шляхів</i>	<i>89</i>
<i>Тромбоемболія легеневої артерії</i> <i>та тромбоз глибоких вен</i>	<i>90</i>
<i>Пролежні.....</i>	<i>90</i>
<i>Малорухливість у суглобах.....</i>	<i>93</i>
<i>Порушення функції товстого кишечника.....</i>	<i>94</i>
Харчування в ранній період інсульту	95
ЖИТТЯ ПІСЛЯ ІНСУЛЬТУ	
(реабілітація та вторинна профілактика)	96
Чому відбувається відновлення порушених функцій	97
Принципи реабілітації.....	98
Завдання реабілітації	98
<i>Відновлення рухової активності.....</i>	<i>98</i>
<i>Відновлення мовних розладів</i>	<i>99</i>
<i>Астенодепресивний синдром.....</i>	<i>99</i>
Етапи реабілітації	100
<i>Ранній (лікарняний) етап</i>	<i>100</i>
<i>Домашній етап</i>	<i>101</i>
Ефективність реабілітації.....	101
ВТОРИННА ПРОФІЛАКТИКА ІНСУЛЬТУ	102
Вплив на фактори ризику (загальні заходи профілактики)	103
<i>Артеріальна гіпертензія</i>	<i>103</i>
<i>Цукровий діабет</i>	<i>105</i>
<i>Порушення ліпідного обміну.....</i>	<i>105</i>
<i>Куріння</i>	<i>106</i>
<i>Зловживання алкоголем</i>	<i>108</i>
<i>Ожиріння</i>	<i>109</i>
<i>Фізична активність</i>	<i>110</i>

Хірургічні методи профілактики	111
Профілактика кардіоемболічного інсульту	113
<i>Миготлива аритмія</i>	113
<i>Гострий інфаркт міокарда та тромби лівого шлуночка</i>	114
Профілактика при некардіоемболічному інсульті	115
<i>Ацетилсаліцилова кислота (аспірин)</i>	115
<i>Клопідогрель</i>	118
<i>Дипіридамові та аспірин</i>	118
Особливості вторинної профілактики у жінок	119
Профілактика геморагічного інсульту	119

ПЕРВИННА ПРОФІЛАКТИКА ІНСУЛЬТУ, АБО ЯК УНИКНУТИ ВСІХ ПРОБЛЕМ, ОПИСАНИХ У КНИЗІ..... 120

Артеріальна гіпертензія та контроль артеріального тиску	121
Цукровий діабет та контроль цукру в крові	122
Миготлива аритмія	122
Серцево-судинні захворювання	123
Безсимптомний стеноз сонних артерій	123
Контроль холестерину та порушення ліпідного обміну	123
Ожиріння та нормалізація маси тіла	124
Підвищення фізичної активності та боротьба з гіподинамією	125
Куріння	125
Про алкоголь	125
Дієта	126
Психосоціальні проблеми	130
Особливості первинної профілактики у жінок	131

ПРО ЩО НЕ ПИШУТЬ У МЕДИЧНИХ КНИГАХ..... 132

Додаток № 1

Таблиця 1. Шкала Глазго	137
Таблиця 2. Лікарські препарати, що застосовуються для лікування артеріальної гіпертензії. Фармакологічні групи і непатентовані (міжнародні) назви лікарських препаратів	138

<i>Таблиця 3.</i> Вміст клітковини у харчових продуктах	139
<i>Таблиця 4.</i> Вміст пектинів у харчових продуктах	139
<i>Таблиця 5.</i> Вміст омега-3 жирів у морепродуктах.....	140
<i>Таблиця 6.</i> Вміст омега-3 жирів у рослинних джерелах	140
<i>Таблиця 7.</i> Вміст жирних кислот в оліях.....	141
Додаток № 2	
Словник медичних термінів	142
Додаток № 3	
Список скорочень	159

СЛОВО ДО ЧИТАЧА

Інсульт належить до групи захворювань, об'єднаних під загальною назвою — гострі порушення мозкового кровообігу (ГПМК). Ця патологія на сьогодні є однією з наймасовіших і найчастіше робить людей інвалідами. З цієї книги ви дізнаєтеся:

- що таке інсульт і які його різновиди;
- які ще бувають порушення мозкового кровообігу й чим вони відрізняються одне від одного;
- чому виникають ці захворювання і як вони проявляються;
- як самостійно діагностувати ГПМК;
- як надати першу допомогу, а в разі необхідності провести реанімаційні заходи;
- чим небезпечні ГПМК, у тому числі й ті, які здаються «незначними»;
- чому потерпілого потрібно негайно доправити до лікувального закладу;
- які є сучасні методи діагностики ГПМК;
- як на сьогодні лікують ГПМК та їхні ускладнення;
- як відновити своє здоров'я і жити після інсульту;
- що потрібно робити, аби запобігти повторенню трагедії.

Ви дізнаєтеся також, про що не пишуть у медичних книгах і без чого, на думку автора, не можна обійтися пацієнтові і його родичам при лікуванні ГПМК, отримаєте детальне пояснення усіх медичних термінів.

Навіть тим, хто вважає себе абсолютно здоровим, ця книга знадобиться: ви дізнаєтеся, які причини можуть призвести до появи ГПМК, а отже, ви зможете попередити виникнення цього захворювання і вжити заходів, щоб його уникнути.

Ця книга буде корисна і лікарям, які, не маючи достатньо часу для того, щоб пояснити всі деталі, пов'язані

з порушеннями мозкового кровообігу, можуть порекомендувати її своїм пацієнтам та їхнім родичам.

Тут містяться достовірні та сучасні відомості, що відповідають авторитетним рекомендаціям зарубіжних і вітчизняних авторів й медичних асоціацій та перевірені багаторічним досвідом автора.

Книгу не обов'язково читати від початку до кінця — її можна використати як довідник.

Якщо, прочитавши передмову, ви ще не вирішили, чи потрібна вам ця книга, врахуйте, що в країні за цей час на одного хворого з інсультом побільшало.

Автор буде вдячний за будь-які зауваження й побажання, прислані електронною поштою:

Mir-obrazovanie@onyx.ru, p.a.fadeev@mail.ru

жити, що тяжкість стану пацієнта при ішемічному інсульті зумовлена не тільки неврологічною симптоматикою, але й ускладненнями, що виникають. Більше того, смертність у пацієнтів з ішемічним інсультом переважно пов'язана з наявністю ускладнень, успіхами у їхньому лікуванні та тяжкістю перебігу.

Ішемічні інсульти, що найчастіше зустрічаються

Атеротромботичний інсульт

Визначення

ГПМК у результаті утворення тромбу і закупорки судини в місці локалізації атеросклеротичної бляшки.

Причини

Як правило, цей вид інсульту виникає на фоні попередньої артеріальної гіпертензії та (або) ішемічної хвороби серця.

Особливості клінічної картини

Атеротромботичний інсульт найчастіше відбувається вночі під час сну або рано-вранці. Розрізняють кілька варіантів його прояву: раптова поява клінічної симптоматики, серія гострих епізодів (з поступовим наростанням симптоматики впродовж декількох годин чи діб) або хвилеподібний перебіг, коли погіршення стану змінюється покращенням.

Обсяг ураження головного мозку може бути різним від малого до великого. Необхідно зазначити, що в кожного другого пацієнта з атеротромботичним інсультом при सबічному обстеженні виявляється атеросклероз та інші локалізації⁴⁷, а саме — ішемічна хвороба серця, атеросклероз судин нижніх кінцівок і т. д.

У більшості випадків при цьому ішемічному інсульті загальномозкова симптоматика виражена не суттєво.

Кардіоемболічний інсульт

Визначення

ГПМК у результаті закупорки артерій, що живлять головний мозок, емболами серцевого походження.

⁴⁷ Cerebrovascular Diseases 2005; online first. 16 грудня 2005 р.

Причини

Найчастішими причинами є:

- Миготлива аритмія (інша назва цієї патології — фібриляція передсердь). На неї припадає найбільша кількість випадків цього виду інсульту.

Найчастіше причиною виникнення миготливої аритмії є ішемічна хвороба серця та артеріальна гіпертензія.

Якщо пацієнт не приймає спеціальних лікарських препаратів, то ймовірність отримати інсульт у нього в шість разів більша, ніж в осіб зі звичайним регулярним (синусовим) ритмом.

Особливо небезпечне поєднання миготливої аритмії з попередніми епізодами кардіоемболії (тобто перенесені раніше інсульт або ТІА кардіоемболічного походження), поважним віком, артеріальною гіпертензією, цукровим діабетом.

- Захворювання клапанного апарата серця (ревматизм, пролапс мітрального клапана та ін.).
- Штучний клапан серця. Без спеціального профілактичного лікування загальний ризик виникнення емболії становить близько 2 % на рік.
- Хронічна серцева недостатність збільшує ймовірність виникнення інсульту в 2–3 рази.
- Гострий інфаркт міокарда приблизно в 2 % випадків ускладнюється ішемічним інсультом. Якщо є внутрішньосерцевий тромб, то ця ймовірність збільшується до 12 %, а при локалізації ураження серця у передньому відділі ймовірність виникнення цього виду інсульту зростає до 20 %.

Особливості клінічної картини

Емболічний інсульт розвивається, як правило, вдень на фоні фізичного й емоційного напруження. Характерний раптовий розвиток симптоматики з максимальною виразністю на початку захворювання.

Лакунарний інсульт

Визначення

ГПМК у результаті ураження дрібних (40–80 мкм у діаметрі) артерій, які забезпечують кров'ю глибокі структури

ТРОМБ (від *грецьк.* thrombos — «згортот, згустот») — згустот крові.

ТРОМБОЗ (від *грецьк.* thrombosis — «згортання») — утворення внутрішньосудинних згустків крові.

ТРОМБОЛІТИК — лікарський препарат, що застосовується для проведення *тромболітичної терапії*, або *тромболізису*.

ТРОМБОЛІТИЧНА ТЕРАПІЯ (ТРОМБОЛІЗИС) (від *грецьк.* lysis — «розчинення, розпад, ослаблення, розв'язка») — розчинення згустків крові, які викликали закупорку судин.

ТРОМБОФЛЕБІТ — запалення стінки вени, що супроводжується утворенням тромбу, який закриває її просвіт.

ТРОМБОЦИТОПЕНІЯ — знижена кількість тромбоцитів у крові.

ТРОМБОЦИТИ (від *грецьк.* thrombos — «згортот, згустот» і kytos — «вмістилище, клітина») — клітини, які беруть участь у згортанні крові.

ТРОМБОЕМБОЛ — тромб, який відірвався від місця свого утворення й потрапив у циркулюючу кров.

ТРОМБОЕМБОЛІЯ — гостра закупорка кровоносної судини тромбом, що відірвався від місця свого утворення.

ФАКТОР РИЗИКУ — фактор, що не є безпосередньою причиною певної хвороби, але збільшує ймовірність її виникнення.

ФАРМАКОДИНАМІКА (фармако- + *грецьк.* dynamikos — «який має силу, який діє») — розділ фармакології, що вивчає механізм дії та фармакологічні ефекти лікарських речовин.

ФІБРИЛЯЦІЯ ШЛУНОЧКІВ — хаотичне скорочення окремих м'язових волокон шлуночків серця з падінням АТ до нуля і як наслідок припинення кровообігу по всьому організмі.

ФІБРИЛЯЦІЯ ПЕРЕДСЕРДЬ (від лат. fibrilla — зменшувальне від fibra — «волокно») — те саме, що і *миготлива аритмія*.

ФОТОПСІЯ (photopsia; *грецьк.* photos — «світло», opsis — «зір») — поява в полі зору безпредметних образів: крапок, що рухаються, плям, фігур, що частіше світяться, блискучих.

ХОЛЕСТЕРИН (від *грецьк.* chole — «жовч» і stereos — «твердий») — речовина із групи *ліпідів*; уперше виділена з жовчних каменів, звідси й назва. Входить до складу клітин головного мозку, гормонів кори надниркових залоз і статевих гормонів, регулює проникність клітинних мембран.

ХОЛЕСТЕРИН ЛІПОПРОТЕЇДІВ ВИСОКОЇ ЩІЛЬНОСТІ — холестерин, що міститься в ліпопротеїді високої щільності. Холестерин, як і інші *ліпіди*, не розчиняється в крові і для його транспортування по кровоносній системі потрібний «візник». Тому холестерин прикріплюється до білків. Такий комплекс ліпідів з білками називається ліпопротеїдом. Ці комплекси можуть бути різної щільності (високої або низької).

ХОЛЕСТЕРИН ЛІПОПРОТЕЇДІВ НИЗЬКОЇ ЩІЛЬНОСТІ — холестерин, що міститься в ліпопротеїді низької щільності. Див. також *Холестерин ліпопротеїдів високої щільності*.

ЦЕРЕБРАЛЬНИЙ (від *лат.* cerebrum — «головний мозок») — пов'язаний з головним мозком. Наприклад, Ц. атеросклероз.

ЦИНГА — захворювання людини, зумовлене нестачею у їжі вітаміну С.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

АТ — артеріальний тиск

АПФ (інгібітори АПФ) — ангіотензинперетворюючий фермент (див. пояснення в тексті)

ВООЗ — Всесвітня організація охорони здоров'я

ІМТ — індекс маси тіла

КТ — комп'ютерна томографія

МА — миготлива аритмія

МНВ — міжнародне нормоване відношення

МРТ —магніторезонансна томографія

ГПМК — гострі порушення мозкового кровообігу

СНІД — синдром набутого імунодефіциту

ТІА — транзиторна ішемічна атака

УЗД — ультразвукове дослідження

ФР — фактори ризику

ЧСС — частота серцевих скорочень

Науково-популярне видання

Серія «Енциклопедія медичних знань»

Фадеев Павло Олександрович

ІНСУЛЬТ

Головний редактор *Богдан Будний*

Редактор *Ольга Котульська*

Обкладинка *Володимира Басалиги*

Комп'ютерна верстка *Ольги Постумент*

Підписано до друку 25.12.10. Формат 84x108/32. Папір офсетний.
Гарнітура Таймс. Умовн. друк. арк. 8,40. Умовн. фарбо-відб. 8,40.

Видавництво «Навчальна книга — Богдан»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців ДК №370
від 21.03.2001 р.

Навчальна книга — Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008
тел./факс (0352) 52-06-07; 52-05-48; 52-19-66
publishing@budny.te.ua, office@bohdan-books.com
www.bohdan-books.com

ISBN 978-966-10-1298-0

9 || 789661 || 012980 ||